

про виплату акціонерним товариством дивідендів взагалі говорити не доводиться. Саме у цій сфері і мають працювати незалежні аудитори - попереджати (своєчасно виявляти і ліквідувати) випадки шахрайства серед персоналу, здійснюючи тим самим, свою прогнозуючу функцію (3).

4. Відповідальність АТ за невиконання оголошених дивідендів. Товариство має зобов'язання щодо виплати акціонеру оголошених дивідендів, а акціонер має право на їх отримання. Акціонер вправі вимагати виконання боржником (товариством) зобов'язання по виплаті дивідендів у судовому порядку. Як боржникам, так і кредиторам слід враховувати положення про те, що у разі невиконання оголошених товариством дивідендів право на позов про їх стягнення виникає в акціонера з наступного дня після закінчення встановленого для виплати дивідендів строку. А підставою для подання акціонером позову є норма ст.530 ЦК України, за якою зобов'язання підлягає виконанню у встановлений у ньому строк (термін).

Слід звернути увагу на те, що з метою захисту прав акціонерів у проекті необхідно встановити норму, яка б зобов'язувала товариство передбачати в установчих до-

кументах положення про відповідальність останнього за порушення строків виплати дивідендів. Наприклад, за прострочення строків виплати дивідендів зобов'язати акціонерне товариство *сплатити акціонерам дивіденди з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також 3% річних з простроченої суми.*

Насамкінець слід зазначити, що право на дивіденди може бути (крім уже зазначеного), реалізоване лише за умови активної та ініціативної участі акціонерів у справах товариства, інакше неминучим може стати зловживання їх правами та інтересами з боку посадових осіб товариства. Тоді останнім доведеться лише безнадійно чекати на "омріяний прибуток".

ЛІТЕРАТУРА:

1. Словарь иностранных слов. - М.: "Сирин", 1996.
2. Щербина О. В. Правове становище акціонерів за законодавством України. - К.: Юрінком Інтер, 2001. - 160 с.
3. Внутрішній аудит - запорука ефективного корпоративного управління. - Урядовий кур'єр. - №4. - 2001.

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ І ЗАХИСТУ ПРАВ АКЦІОНЕРІВ У ВИПАДКУ ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМИ ДОГОВОРУ НА ВЕДЕННЯ РЕЄСТРУ ВЛАСНИКІВ ІМЕННИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

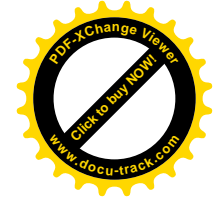
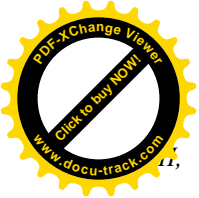
КОБЕЦЬКА Н.Р.,

старший науковий співробітник НДІ приватного права і підприємництва АПрН України, кандидат юридичних наук, доцент

" % /И~іркування, викладені у даній статті, виникли на підставі реальної судової справи про визнання недійсним договору на ведення реєстру власників іменних цінних паперів. Підставою визнання недійсним договору стала невідповідність його вимогам закону, а саме порядку укладення, передбаченого в ст.9 Закону України "Про національну депозитарну систему та особливості електронно-

го обігу цінних паперів в Україні"[1]. Не вдаючись в деталі заданої справи, доводи сторін і обґрунтування суду, хочеться звернути увагу на ряд моментів, пов'язаних з укладенням, виконанням, змістом та наслідками визнання недійсним подібного роду договорів.

Договір на ведення реєстру власників іменних цінних паперів є договором про надання послуг. Послуги, які надаються

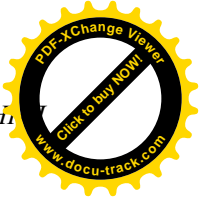
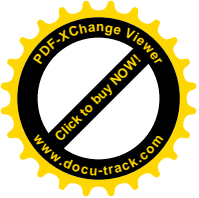
реєстратором, пов'язані з веденням реєстру. Сам реєстр власників іменних цінних паперів є документом, який дає можливість ідентифікувати власників іменних цінних паперів. Реєстратор веде систему реєстру, здійснюючи записи про перехід права власності на цінні папери, обтяження цінних паперів тощо. Саме реєстр власників іменних цінних паперів є підставою для реєстрації акціонерів для участі в загальних зборах, відповідно забезпечуючи реалізацію їх прав, зокрема, пов'язаних з управлінням товариством, що підкреслює важливість функцій реєстратора.

Згідно з ч.2 ст.9 Закону України "Про національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні", правом приймати рішення про передачу ведення реєстру власників іменних цінних паперів наділені виключно загальні збори акціонерів. При цьому названа вище стаття передбачає: "Рішення про передачу ведення тимчасового реєстру акціонерів до проведення перших загальних зборів приватизованого підприємства і до розміщення не менше 60 відсотків акцій для підприємств, що знаходяться в процесі приватизації, приймається правлінням підприємства, що приватизується". Слід зразу звернути увагу на недосконалість законодавчої техніки, зокрема юридичної стилістики, при формулюванні даної норми. Її можна тлумачити як таку, що, з одного боку, формує два випадки укладення договору не загальними зборами, а правлінням (по-перше, коли ще не проводились перші загальні збори, і, по-друге, коли підприємство знаходиться в процесі приватизації за умови розміщення більше 60% його акцій), а з іншого - як один випадок, що включає вищеназвані умови. Крім цього, законодавець застосовує термін "тимчасовий реєстр", маючи на увазі, що це реєстр, який ведеться вибраним правлінням реєстратором до перших загальних зборів, на яких може бути визначений інший реєстратор. Але цей названий "тимчасовим", реєстр ніякими особливостями не відрізняється від (умовно названого) "постійного реєстру". І відповідно більш доцільним є застосування формулювання не "тимчасовий реєстр", а "тимчасовий реєстратор" (як говориться в п.1.2. Положення про порядок ведення реєстрів власників інших цін-

них паперів, затвердженому рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 26 травня 1998 р. №60 [2]).

Полишивши критику стилістичних формулювань, вдамося до аналізу їх змісту. Як бачимо, законодавець однозначно визначає необхідним укладення договору шляхом прийняття рішення загальними зборами і робить виняток лише для початкового етапу створення акціонерного товариства. Але і в процесі діяльності акціонерного товариства може виникнути потреба укладення договору на ведення реєстру з тим чи іншим реєстратором. Зазначимо, що ведення реєстру може здійснюватись і самим емітентом, якщо кількість власників інших цінних паперів не перевищує 500 осіб. Якщо ця цифра перевищується, то згідно п.1.2 Положення про порядок ведення реєстрів власників іменних цінних паперів "емітент повинен укласти договір та передати систему реєстру не пізніше 30 днів від дати отримання ним розпорядження про внесення відомостей про власників іменних цінних паперів до системи реєстру, яке призводить до перевищення вищевказаної граничної кількості осіб. Якщо у визначений термін рішення про передачу ведення реєстру новому реєстроутримувачу не може бути прийняте загальними зборами акціонерів, виконавчий орган емітента (правління) за погодженням із спостережною радою (за її наявності) приймає рішення про обрання тимчасового реєстроутримувача та передачу йому ведення реєстру на строк до прийняття рішення про обрання нового реєстроутримувача на найближчих загальних зборах".

Разом із тим, об'єктивно, загальні збори акціонерів не можуть бути скликані в тридцятиденний термін (ст.43 Закону України "Про господарські товариства"[3] передбачає обов'язок повідомлення акціонерів про скликання загальних зборів персонально не менше як за 45 днів до їх скликання). Тобто в Положенні закладена норма, яка практично не може бути виконана (хіба коли чергові загальні збори випадково скликаються у відповідний час і до порядку їх денного можна внести доповнення). Закон України "Про національну депозитарну систему та особливості електронно-

го обігу цінних паперів в Україні" взагалі не регулює потрібну ситуацію.

Зважаючи на вищевказане, доцільно дещо змінити існуючий порядок укладення договору на ведення реєстру власників іменних цінних паперів. Зокрема, встановити загальне положення про затвердження умов договору на загальних зборах товариства, а в період між зборами, у випадках, коли виникає потреба укласти такий договір, надати право його укладення правлінню акціонерного товариства. При цьому чергові загальні збори можуть розірвати укладений договір та укласти новий з новим реєстратором.

Повертаючись до матеріалів судової справи, слід вказати, що саме укладення договору не загальними зборами, а правлінням і стало підставою для визнання його недійсним.

Звернемося до наслідків визнання недійсним договору, які згідно зі ст.48 попереднього ЦК УРСР проявлялися в застосуванні двосторонньої реституції і, відповідно, поверненні сторін у попереднє становище. В розглядуваному нами випадку це означало (як вирішив суд) повернення емітенту початкового варіанту реєстру, який був переданий реєстратору при укладенні з ним договору. При цьому за час дії договору реєстратором у початковий реєстр вносились велика кількість змін, реєструвались переходи права власності, відбулися зміни в складі акціонерів. Емітент, одержавши початковий реєстр, повинен би внести туди всі зміни, які відбувалися з цінними паперами протягом дій договору. На практиці зробити це буде надзвичайно проблематично. Також у цей період стане неможливою реалізація акціонерами своїх прав. Тим більше, реєстр вівся відповідно до встановленого порядку і за змістом відповідає закону, є дійсним. Недійсним визнаний лише договір між сторонами про надання послуг.

Виникає питання, можливо, в цьому випадку доцільно застосувати другий варіант реєстрації - "при неможливості повернути одержане в натурі - відшкодувати його вартість у грошах". Тоді емітент мав би відшкодувати реєстратору вартість всіх його дій по веденню реєстру (які вже були фактично оплачені), а реєстратор ..? Як бачимо, такий варіант теж не безсумнівний.

А тепер вдамося до більш глибокого аналізу самих підстав визнання недійсним договору. Як було сказано, договір визнавався недійсним на підставі ст.48 ЦК УРСР "Недійсність угоди, яка не відповідає вимогам закону", оскільки порушений встановлений порядок його укладення. Але недійсним договір визначається у випадку, коли порушені вимоги його дійсності, до яких традиційно теорія цивільного права відносить: 1) форму; 2) сторони; 3) зміст; 4) відповідність внутрішньої волі і волевиявлення сторін [4; с.120]. У даному випадку всі ці умови дотримані. Формальна підстава, підсилена недосконалістю законодавства, яка була підведена під ст.48 ЦК УРСР, не відповідає суті недійсності договорів. Хочеться при цьому звернути увагу, що новий діючий ЦК України, поперше, дає чіткий перелік вимог, що необхідні для чинності правочину (ст.203 ЦК України) і, по-друге, не містить загальної статті, аналогічної ст.48 попереднього ЦК. Як зазначають автори проекту: "Всі недійсні правочини, незалежно від особливостей їх конкретного виду, об'єднує одна спільна риса - вони суперечать правовим нормам" [5; с.171].

Тому, з набранням чинності нового ЦК України, не повинні мати місце ситуації, коли під невідповідність закону суди підводять будь-які формальні моменти. Недійсність договору повинна встановлюватись, виходячи з сутнісних підстав, що забезпечить належний захист прав усіх учасників правовідносин. В інших випадках можуть бути використані інші, передбачені законодавством, способи захисту цивільних прав.

ПОСИЛАННЯ:

1. Відомості Верховної Ради України. - 1998.-№15,- Ст.67.
2. Урядовий кур'єр. - 28 травня 1998.-№99-100.
3. Відомості Верховної Ради України. ~ 1991. -№38. - Ст.508.
4. Цивільне право. Загальна частина / За ред. О.А. Підпригори, Д.В. Бобрової. - К: "Вентурі", 1995.
5. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / За ред. О.В.Дзери, Н.С. Кузнецової. - К.: Юрінком інтер, 2002. - Кн.1.